Eugenia MINCU
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

SISTEMUL TERMINOLOGIC MEDICAL: MODELARE ŞI REMODELARE

The terminological medical system: modeling and remodeling

Abstract: The specialized language involves: the non-terminological lexicon, the scientific lexicon, the terminological lexicon. The terminological necessity arises from the social necessities of knowing, of recognizing and manipulating the „things" specific to each field of activity. The medical terms reflect the knowledge, the understanding and the specification of the medical „things" and their names and, in their entirety, form the medical terminology. The „modeling" of the terminological system (in this case, medical) is achieved at: a) linguistic level (the word and its meaning; lexical interaction); b) extra-linguistic level (conceptualization of the world; the theory of knowledge, the structure and the organization of concepts); c) the level of representations. The phenomena of terminologization, determinologization and reterminologization give viability and vitality to the terminological system.

Key words: terminology, medicine, modeling.

Rezumat: Limbajul specializat presupune: lexicul neterminologic, lexicul ştiinţific, lexicul terminologic. Necesitatea terminologică survine din necesităţile sociale de a cunoaşte, de a recunoaşte şi de a manipula „lucrurile" specifice fiecărui domeniu de activitate. Termenii medicali reflectă cunoaşterea, înţelegerea şi precizarea „lucrurilor" medicale şi a numelor lor şi, în totalitatea lor, formează terminologia medicală. „Modelarea" sistemului terminologic (aici, medical) se realizează la: a) nivel lingvistic (cuvântul şi sensul cuvântului; interacţiunea lexicală); b) nivel extralingvistic (conceptualizarea lumii; teoria cunoaşterii, structurarea şi organizarea conceptelor); c) nivelul reprezentărilor. Fenomenele de terminologizare, determinologizare şi de reterminologizare oferă sistemului terminologic viabilitate şi vitalitate.

Cuvinte-cheie: terminologie, medicină, modelare.

Introducere. Limba are o existenţă obiectivă, este tezaurul transmis din generaţie în generaţie unei comunităţi sociale (Al. Russo). Utilizarea limbii în acte concrete de comunicare (actualizarea limbii) se numeşte limbaj. Aşadar, în structura limbii, terminologia se include în masa vocabularului.

BDD-A27854 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

Terminologia în structura limbii

Stelian Dumistrăcel explică corelația vocabular comun/terminologie în baza unui text de medicină, extras din volumul *Medicina în familie* (1966). Cercetătorul menționează următoarele: „Terminologia profesională a medicului cuprinde cuvinte ca *tisular, umoral, supurație* etc., ca termeni strict specializați. În afară de aceştia, în textul citat există şi un mare număr de cuvinte aparținând fondului comun al vorbirii, accesibil fiecăruia dintre noi: unelte gramaticale (*şi, de, la* etc.), diferite părți de vorbire (substantive: *sânge, ureche*; adjective: *mare*; verbe: *a da, a fi, a putea* etc.) din vocabularul fundamental al limbii române şi o serie de cuvinte noi (*a trata, a asigura, cantitate, suficient* etc.), frecvent folosite în limba modernă".

Deci „elementul principal al acestuia (al vocabularului) formează fondul comun tuturor vorbitorilor. Dar, aceştia, grupați după criterii socioprofesionale, utilizează anumite terminologii […], care în proporții diferite aparțin şi ele fondului comun".

Lingvistul distinge **în corpusul fondului comun** *terminologia profesională*. Aceasta, la rândul ei, cuprinde: **a) terminologia generalizată** (proprie mai multor domenii de activitate, dar şi uzului general) – în textul de medicină analizat, termeni ca *microb* (utilizat în biologie), *dentar* (uzul general) etc.; **b) terminologia specializată** (proprie unui anumit domeniu de activitate, aici medicină) – *erizipel, furunculoză* etc. [1, p. 39-41, 47 p. 110].

Abordând problema terminologiei, cercetătoarea Maria Teresa Cabré identifică în structura limbii raportul *vocabular general – lexic specializat/lexic de joncțiune – terminologia propriu-zisă* [2, p. 126].

Valentin Danilenko [3, p. 2-5] deosebeşte, de asemenea, trei straturi:

1. Lexicul neterminologic – strat verbal neutru al unui limbaj specializat. Aici se înscriu cuvinte funcțional omogene, emoțional neutre, care formează vocabularul fundamental al unei limbi: verbe (*a diferenția, a cunoaşte* etc.), nume deverbale (*includere, descoperire* etc.), adjective şi adverbe care oferă un calificativ (*activ, valoros, de valoare* etc.), substantive abstracte (*complexitate, omogenitate* etc.).

2. Lexicul ştiințific (utilizabil în mai multe domenii de activitate): *virus* – medicină, informatică; *depresiune* – medicină, politică, geologie, geografie etc.

Acest strat are tendința de a penetra continuu terminologia ştiințelor ca rezultat al hibridării acestora (fenomen atestat în ultimii ani: biomedicină, biochimie, biogeografie etc.).

3. Al treilea strat îl constituie **lexicul terminologic**. Valentin Danilenko se referă la noțiunea de *element terminologic* care include totalitatea unităților lexicale specializate. Terminologia specializată este proprie unui domeniu concret de activitate şi presupune un şir de categorii noționale: obiecte, fenomene, corelații, procese, ştiințe.

Prezentul studiu are în vizor sistemul terminologic medical ca parte integrantă a limbajului medical.

BDD-A27854 © 2018 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

Modelarea terminologiei

Cercetătorul Christophe Roche [4, p. 51] propune o abordare complexă a „modelării" terminologiei, având drept reper schema *vox* → *concept* → *res* (sonoritate → concept → lucru), schema reductoare a cuvântului.

În tratarea noțiunii de ***terminologie*** se pun în evidență trei niveluri:

a) nivelul lingvistic al terminologiei (cuvântul şi sensul cuvântului; interacțiunea lexicală);

b) nivelul extralingvistic (conceptualizarea lumii; teoria cunoaşterii, structurarea şi organizarea conceptelor);

c) nivelul reprezentărilor.

Nivelul I. Limba uzuală sau limba utilizatorilor, obiectul de studiu al lingvisticii, presupune o limbă universală şi implică noțiunea de vorbitor. La baza formării terminologiei este *cuvântul specializat ca expresie a informației specializate*.

Analiza lingvistică a corpusului terminologic permite „extragerea" termenului din sintagmă → termenul extras este încorporat în limba uzuală (relații hipo-/hiperonimie) şi nu mai constituie unitate terminologică → termenul se transformă în cuvânt.

Semantica distribuțională (analiza distribuțională a cuvintelor în funcție de context) ne ajută să delimităm semnificația cuvântului, prin formarea câmpurilor lexicale. Acestea, la rândul lor, facilitează definirea, precizarea, organizarea conceptelor. Demersul semasiologic generează *reutilizarea* cuvintelor prin asocieri de noi concepte → produce *remodelarea* şi formarea de noi termeni.

Terminologul Loïc Depecker, referindu-se la termen, utilizează formula „semn viu" [5, p. 21], susceptibil de a exterioriza jocul dintre limbă/cultură, limbă/cunoaştere etc. [*ibidem*, p. 17]. Tot aici, se înscriu şi fenomenele de terminologizare, determinologizare şi de reterminologizare:

1. Terminologizare: cuvânt → termen

În terminologia medicală sunt frecvente cazuri de terminologizare a cuvintelor, preluate din vocabularul fundamental, prin metaforizare. Astfel, în anatomia urechii „... între timpan şi fereastra ovală se găseşte un lanț de trei oscioare, sprijinite unul de altul: *ciocanul, nicovala* şi *scărița*, [...] cele mai mici oase" [6].

2. Determinologizare: termen → cuvânt

Angela Bidu-Vrănceanu menționează [7, p. 40] că raportul termen/cuvânt presupune raportul **denotație/conotație**, care indică distanța dintre termen şi cuvânt. Autoarea insistă asupra faptului că „determinologizarea nu poate fi totală", astfel *nucleul dur al sensului specializat* [8, p. 199-200] se menține, fiind expus diferitor grade de determinologizare: de la grad inferior admisibil până la grad maxim.

În terminologia farmaceutică, *acidul acetilsalicilic* este un preparat antipiretic şi analgezic, cunoscut în forma sa vulgarizată sub denumirea de *aspirină*, un extract activ din scoarța salciei albe.

BDD-A27854 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

a) Grad inferior de determinologizare. Vulgarizarea (= Popularizarea: specialist – societate). *Termenul se utilizează în context specializat*; relația cu sensul specializat este evidentă:

„Pentru că era obținut prin acetilarea acidului salicilic şi, inițial, acesta fusese preparat prin oxidarea aldehidei salicilice din Spirea, a fost botezat ASPIRINĂ [9]; ...aspirina poate fi utilizată fără efecte adverse importante" [10].

b) Grad mediu de determinologizare *Termenul se utilizează în context nespecializat* (= beletristică): „Dorul doare, însă nu vindecă, […] **aspirina** poate face ceva mai mult" [9], menționându-se efectul curativ al aspirinei; „scoate durerea şi vindecă".

c) Grad avansat de determinologizare. Metaforizarea termenului, valori conotative evidente: *...aspirina sufletului* [*ibidem*].

d) Prezența gradului maxim de determinologizare: fragment dintr-o declarație de dragoste – *Eşti aspirina mea!*

Unui spectaculos proces de determinologizare este supus termenul *hepatită*, atestat recent într-un cântec destinat copiilor: „Şi banana-i cătrănită,/ Fiindcă are ***hepatită***./ Aşa crede şi-i mirată,/ Că s-a-ngălbenit de-odată...". Termenul *hepatită* este corelat cu simptomul bolii – „s-a-ngălbenit" [11].

Procesului de determinologizare este supus şi termenul *vitamină*. Denumirea chimică de *acid ascorbic* desemnează *vitamina C*, ambii termeni sunt bine cunoscuți; primul include şi denumirea comercială, al doilea este folosit, în special, de către utilizatori. A treia denumire este cea de *vitamină antiscorbutică*, deoarece carența de *vitamina C* provoacă scorbutul – un termen mai puțin popular. Metaforizarea este omniprezentă în denumirile de vitamină: *vitamină D – vitamina soarelui* (este sintetizată sub acțiunea razelor solare); *vitamina* B_{12} *– vitamina roşie* (este de culoare roşie); *vitamina* B_1 *– vitamina bunei dispoziții* (reglează funcționarea sistemului nervos); *vitamina E – vitamina fertilității* etc.

3. Reterminologizare: termen → cuvânt → termen

Prezentăm un exemplu de *remodelare* conceptuală şi de *reutilizare* interterminologice a termenului *virus*.

În opinia lui Dvoreţki [12, p. 1311], termenul *virus*, atestat în 1478, are accepția de „flegmă, mucozitate, venin". Termenul, inițial, este utilizat în biomedicină; ulterior, este aplicat în domeniul informaticii. Această migrare interdomenială a termenului face parte din procesul numit „creație terminologică [13, p. 11]. Cercetătorii explică acest fenomen [14, p. 211-214] ca urmare a realității discursive: experții unui domeniu de activitate decid să reintroducă în domeniul de origine o unitate determinologizată (ca urmare a utilizării în contexte de limbă comună), ceea ce conduce la o extindere a sensului termenului de origine sau la polisemie intradomenială – *polysémie intra-domaines* şi adoptă o unitate determinologizată care îşi are originea în alt domeniu de specialitate (ceea ce conduce la un proces de terminologizare într-un domeniu adoptiv sau la polisemie interdomenială – *polysémie inter-domaines*).

BDD-A27854 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

Termenul *virus* este înregistrat în majoritatea dicționarelor generale cu un sens medical, mai puține dicționare oferă şi sensul utilizat în informatică. Cuvântul *virus* este supus următoarelor etape de determinologizare:

a) Grad inferior de determinologizare. Vulgarizarea (= Popularizarea: specialist – societate). *Termenul se utilizează în context specializat*; relația cu sensul specializat este evidentă: „Un nou virus gripal a provocat deja zeci de mii de îmbolnăviri…" [15].

b) Grad mediu de determinologizare. *Termenul se utilizează în context nespecializat* (= beletristică): „Un virus bântuie în mine,/ Asta aş vrea să înțelegi,/ De este rău, de este bine,/ Supus sunt miilor de legi" [*ibidem*].

c) Grad avansat de determinologizare. Metaforizarea termenului, valori conotative evidente: „Balada unui virus mic": „Da, destinul fusese crud cu el. Îl metamorfozase într-un virus. Si nici măcar unul de care să-i fie frică cuiva. Era un virus efemer, cu o viață scurtă de cel mult 5 minute […]. Alții se nasc viruşi puternici, trecuți prin sala de forță a minții vreunui geniu dus cu pluta, alții se nasc sub protecția unor înalte frunți care le protejează anonimatul şi schimbarea periodică de nume, dacă interesele partidului o cer …" [16].

d) Grad maxim de determinologizare: fragment dintr-un mesaj pe *facebook* – *Ce te lauzi, virusule…*

Lexemul *virus* devine parte componentă a unui cuvânt compus într-un spot publicitar *SportVirus* (magazine *outdoor* în Braşov, Bucureşti, Sibiu) – echipament de munte, produse sportive, produse de îmbrăcăminte, încălțăminte, rucsacuri, saci de dormit, corturi, camping, alpinism, schi, bețe telescopice etc. [17].

Aşadar, în literatura de specialitate se atestă traseul interdomenial *virus* (med.) → *virus* (inf.); dar şi traseul invers: *a virusa* (inf.) → *a virusa* (med.)

Cercetătoarea Mihaela Rizea, prezentând această stare de lucruri, menționează [18, p. 1-8]. „La nivelul discursului de vulgarizare se întâmplă o revenire la știința-donator (med.), în cazul derivatului A VIRUSA. Interpretarea noastră este următoarea: domeniul de proveniență este informatic, însă termenul (A VIRUSA) capătă în contextul limbii comune un sens medical (motivat extralingvistic); pornind de la acest sens medical se dezvoltă, în exemple de tipul celor discutate, un sens figurat. Pe lângă sensurile figurate indicate mai sus, A VIRUSA dezvoltă şi un sens medical (motivația fiind extralingvistică), ajungând ca în limba comună să se utilizeze şi în legătură cu celălalt sens specializat al rădăcinii (VIRUS – în medicină)".

Termenul *extrinsec* (adj.) „care nu provine din esența lucrurilor" este extras din terminologia lingvistică. Sub acțiunea demersului semasiologic (fenomenul de meronimie) are loc transferul acestuia în terminologia anatomică – *extrinsec* (adj.) (anat.) „situat în afara unui organ". Termenul devine polisemantic şi este un alt exemplu de *re*modelare conceptuală şi de *re*utilizare interterminologică a termenului.

Cercetătorul Marcu Gabinschi în articolul *Ecolalia (psitacismul) – un flagel al lingvisticii româneşti* prezintă determinologizarea termenului medical *ecolalie* „simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea automată a sunetelor auzite la alții", fenomen prezent şi în lingvistică" [19, p. 85-88, 56].

BDD-A27854 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

Nivelul II. Limba intelectuală se axează pe cunoştinţe specializate „intelectuale” universale, dobândite în baza principiilor gnoseologice. „Dacă cuvintele sunt sensurile ideilor noastre”, atunci „cunoştinţele noastre formează sistemul limbii” şi „limba se constituie din diferite cuvinte, deoarece ideile sunt diferite” (Etienne Bonnot de Condilac, Grammaire, 1780).

Nivelul III. **Limbajul reprezentărilor** are drept obiectiv reprezentarea lucrurilor şi manipularea lor. Implică inteligenţa artificială şi oferă o reprezentare „externă”, bazată pe metodologia reprezentării cunoştinţelor. Studiul unui sistem noţional din această perspectivă oferă numeroase deschideri interlingvistice, interterminologice în reprezentarea lor conceptuală.

Concluzii. Necesitatea terminologică survine din imperativele sociale de a cunoaşte, de a recunoaşte şi de a manipula „lucrurile” caracteristice unui domeniu de activitate. Terminologia medicală este un domeniu de cunoaştere suplimentară specializată. Termenii medicali sunt exteriorizarea procesului de cunoaştere, înţelegere şi de precizare a „lucrurilor” medicale. „Modelarea” sistemului terminologic se realizează la: a) nivel lingvistic (cuvântul şi sensul cuvântului, interacţiunea lexicală); b) nivel extralingvistic (conceptualizarea lumii, teoria cunoaşterii, structurarea şi organizarea conceptelor); c) nivelul reprezentărilor.

Referinţe bibliografice

1. Dumistrăcel St. *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*. Bucureşti: Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, 252 p.

2. Cabré M. T. *La terminologie, une discipline en évolution: le passe, le présent et quelques prospectives*, p. 1-12, www.upf.edu/ pdi/ dtf/ teresa.../ ca07passe.pdf (vizitat 1.08.2013).

3. Даниленко В. *Лексика языка науки. Терминология*. Авторефер. дисс. на соиск. учен. степени д-ра филолог. наук. Москва: АН СССР, Ин-т рус. языка., 1977, 41 с.

4. Roche Ch. *Terminologie et ontologie*. În: Langages, 2005/ 1, nr. 157, p. 48-62. DOI10.3917/ lang, 1757.0048 ISSN 0458-728X (vizitat 29.11.2015).

5. Depecker L. *Entre signe et concept: éléments de terminologie générale*. Paris: Presses Sorbonne Nouvelle, 2002, 198 p.

6. Urechea. https://ro.wikipedia.org/wiki (vizitat 26. 05. 2017).

7. Bidu-Vrănceanu A. *Lexicul specializat în mişcare. De la dicţionare la texte*. Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 2007, 265 p.

8. Meyer I., Mackintosh K. *L'entraiment du sens terminologique, aperçu du phénomène de la determinologisation*. În: Le sens en terminologie, Lyon: Prés Universitaire de Lyon, 2000, p. 23-27. 298. Roche Ch. *Terminologie et ontologie*. În: Langages, 2005/ 1. nr. 157, p. 48-62. DOI10.3917/ lang, 1757.0048 ISSN 0458-728X (vizitat 29.11.2015).

BDD-A27854 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)

9. Aspirina (acid acetilsalicilic). http://www.scritub.com (vizitat 26. 05.2017).

10. Aspirina. http://www.sfatulmedicului.ro/medicamente/aspirin-comprimate_11139 (vizitat 26. 05.2017).

11. Fructele – Cântece pentru copii | TraLaLa. https://www.youtube.com/watch (vizitat 26. 05.2017).

12. Дворецкий И. *Латинско-русский словарь*. Москва: Издательство Русский язык, 1976, 1096 с.

13. Bouveret M. *Approche de la dénomination en langue spécialisée*. În: Meta, XLIII, 3, p. 1-18. Meyer I., Mackintosh K. *L'entraiment du sens terminologique, aperçu du phénomène de la determinologisation*. În: Le sens en terminologie, Lyon: Prés Universitaire de Lyon, 2000, p. 23-27, 298 p.

14. Roche Ch. *Terminologie et ontologie*. În: Langages, 2005/ 1, nr. 157, p. 48-62. DOI10.3917/ lang, 1757.0048 ISSN 0458-728X (vizitat 29.11.2015).

15. Un nou virus gripal http://www.digi24.ro/stiri/externe/ue/un-nou-virus-gripal-a-provocat-deja-zeci-de-mii-de-imbolnaviri-648955 (vizitat 26. 05. 2017).

16. Balada unui virus mic. agonia.ro/index.php/poetry/22920/Balada_unui_virus_mic (vizitat 26. 05.2017)

17. SportVirus http://www.sportvirus.ro (vizitat 26. 05.2017).

18. Rizea M. *Polisemia din perspectiva unei terminologii externe*, p. 1-8 rd.softwin.ro/publications/.../Polisemia_din_perspectiva_unei_terminologii_externe (vizitat 26. 04.2017).

19. Gabinschi M. *Ecolalia (psitacismul) – un flagel al lingvisticii româneşti*. În: Studia Universitatis Moldaviae. Ştiinţe Umanistice, nr. 4. Chişinău, 2014, p. 85-88.

BDD-A27854 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 08:19:34 UTC)